

SIEGFRIED LENZ

De overloper

ROMAN

Vertaald uit het Duits door Gerrit Bussink

v**annep** amsterdam

Niemand deed open.

Proska klopte nog een keer, harder, vastberadener, met ingehouden adem. Hij wachtte, boog zijn hoofd en keek naar de brief in zijn hand. Er zat een sleutel in het slot, er moest iemand thuis zijn. Maar er werd niet opgedaan.

De man liep langzaam bij de deur vandaan en wierp een blik door een half geblindeerd raam, waarbij de zon recht op zijn achterhoofd scheen, maar dat deed hem niet. Plotseling begonnen Proska's knieën, de knieën van deze vijfendertigjarige, stevig gebouwde assistent te trillen. Hij deed zijn lippen van elkaar, waarbij een dunne sliert speeksel ontstond.

Twee meter van hem vandaan zat achter het raam een oude man op een stoel, een bejaarde man die zijn linkerarm – een magere, gelige, al half verwelkte tak van zijn lichaam – had ontbloot en op een overdreven voorzichtige manier een injectiespuit vulde. Hij liet de lege ampul achteloos op de grond vallen. Proska meende vaag een brekend geluid te horen; maar hij vergiste zich, de ruit liet het zachte geluid niet door.

De oude man legde de spuit voorzichtig op een laag tafeltje, trok met zijn vleesloze vingers een plukje uit een dot watten, draaide er trillend een propje van en hield dat op een fles. Daarop keerde hij de fles langzaam om. De vloeistof doordrenkte het propje watten, dat onverzadigbaar leek en verkleurde.

Geen enkele beweging, zelfs niet de geringste, ontging Proska. Hij had de man pas vier of vijf keer in zijn leven gezien, hem pas vier of vijf keer in zijn leven gegroet. Het enige wat Proska van hem wist, was dat hij apotheker was. Op het deurplaatje stond *Adomeit* – meer niet.

De man wreef met het propje watten over een plekje op zijn onderarm en wachtte even. Terwijl hij wachtte, gluurde hij over de metalen rand van zijn bril naar de injectienaald, die onschuldig in de zon glinsterde.

Wat gaat hij nu doen? Gaat hij hem in zijn arm steken? In een ader? Waarom doet hij dat?

Proska's mondhoeken trilden.

Adomeit pakte de spuit en hield hem vlak voor zijn brillenglazen. Voorzichtig drukte hij de plunjer in en er spoot een dun straaltje bruine vloeistof uit de naald. Het instrument functioneerde naar behoren. Daarop stak de bejaarde man de naald zo abrupt in zijn arm dat Proska als verlamd voor het raam bleef staan. Hij kon niet schreeuwen, niet zijn hand optillen, niet wegrennen. Terwijl hij naar de man keek die daar met zijn lichaam bezig was, meende hij zelf een spitse, diepe pijn te voelen, spits als een haarwortel en diep als de bron van een menselijk oog. De wijsvinger van de bejaarde man drukte de vloeistof in zijn bloed, geleidelijk en zonder aarzeling.

Toen de man de naald met een ruk uit zijn arm trok, voelde Proska zich weer in staat om te bewegen. Hij liep vlug terug naar de deur, sloeg op het hout en wachtte. Maar er werd niet opengedaan. Voorzichtig duwde hij de klink omlaag; de tegenstribbelende deur bewoog krakend en liet hem passeren.

'Hallo,' zei Proska. Zijn stem klonk hees.

De oude man antwoordde niet. Hij had blijkbaar nog niet gemerkt dat er iemand was binnengekomen.

'Ik wilde vragen ...' zei Proska met stemverheffing. Hij maakte zijn zin niet af en zag dat Adomeit met het propje watten de plek op zijn arm schoonwreef waar hij net de injectienaald uit had getrokken. Daarop stond de man op en liep naar het raam. Hij hield zijn gele arm in het zonlicht en mompelde: 'Hier, aflikken, vlug, droogmaken.' Boven een van de aders zag Proska een rood puntje: het door de naald veroorzaakte wondje.

'Meneer Adomeit!'

De man draaide zich niet om.

‘Hallo, meneer Adomeit!’

De man keek uit het raam en rolde zijn mouw naar beneden. Toen schreeuwde Proska: ‘Ik wens u een mooie dag!!!’

De apotheker draaide zich langzaam om, zag de bezoeker en keek hem vriendelijk met verbaasde, grijze oogjes aan. ‘Dag, u bent meneer Proska, nietwaar?’

‘Ja. Ik wilde vragen of u me een postzegel kunt lenen.’ Proska stak de envelop omhoog.

‘Een brief voor mij,’ vroeg Adomeit. ‘Wie schrijft mij een brief?’

‘Nee,’ zei Proska, ‘ik wilde vragen ...’

‘U moet harder praten,’ onderbrak de apotheker hem, ‘ik hoor heel slecht.’ Hij ging op de stoel zitten, maar liet zijn bezoeker staan.

‘Hebt u misschien een postzegel voor mij, meneer Adomeit?’

‘Geeft u de brief maar, ik heb geen idee wie me schrijft.’

‘De brief is niet voor u,’ schreeuwde Proska. ‘Ik wilde alleen vragen of u me een postzegel kunt lenen. Tot morgen misschien.’

‘U wilt een postzegel hebben?’

‘Ja. Morgen krijgt u er een terug.’

‘Ik heb postzegels genoeg,’ zei de bejaarde vriendelijk. ‘Ik kan u er wel meer dan één geven. Mensen als ik hebben ze toch niet meer nodig. Wie zou ik moeten schrijven? Ik heb nog een vriend, die in de buurt van Braunschweig woont. Die ken ik al zestig jaar. Vroeger waren we burens, zoals wij nu burens zijn. In die zestig jaar hebben wij elkaar alles verteld wat twee mensen elkaar kunnen vertellen. – Hoeveel postzegels hebt u nodig?’

‘Twee!’

‘Hoeveel zei u? U moet harder praten, ik hoor slecht.’

‘Ik heb twee postzegels nodig,’ schreeuwde Proska, ‘tot morgen.’

‘Kunt u krijgen,’ mompelde Adomeit, terwijl hij opstond. Hij trok de la van een commode open, pakte er een schrift uit en liep met trippelpasjes naar zijn bezoeker toe.

‘Hier, pakt u ze maar.’

De assistent sloeg het schrift open, bladerde er vluchtig in en vond een strookje van tien zegels.

‘Daar zijn ze,’ zei de oude man, ‘pak er maar zoveel als u nodig hebt.’

Er hing een onaangename ziekenhuislucht. Proska voelde een lichte pijn links achter zijn slaap en snakte naar frisse lucht.

‘Pakt u maar,’ drong de apotheker aan toen hij aarzelde.

‘Deze postzegels zijn oud, ze zijn niet meer geldig.’

‘U kunt er gerust meer dan twee nemen,’ zei de oude man, die aandachtig naar de bewegende lippen van zijn bezoeker keek.

‘Ik zei dat deze postzegels niet meer geldig zijn.’ Proska schreeuwde:

‘Uw postzegels zijn onbruikbaar! Ze zijn oud en niet meer geldig!’

‘Maar ze plakken nog heel goed.’

‘Dat interesseert niemand. De zegels moeten plakken en geldig zijn ...’

‘Toch mag u er gerust een paar nemen,’ zei de oude man behulpzaam.

‘Maar ik heb er niets aan.’

‘Hoeveel?’

‘Ik heb er niets aan!’ schreeuwde Proska.

Adomeit schoof het strookje zegels weer terug in het schrift, haalde spijtig zijn schouders op en trippelde terug naar de commode. Voor dat hij de la dichtschoof, draaide hij zich om en vroeg: ‘Zei u iets?’

Proska schudde zijn hoofd en keek naar de ongefrankeerde brief in zijn hand.

De apotheker ging weer zitten. ‘Moet u eigenlijk wel schrijven?’ vroeg hij.

‘Ja.’

‘Op uw leeftijd,’ zei Adomeit, terwijl hij van achter zijn bril naar hem knipoogde, ‘toen ik zo oud was als u schreef ik ook nog.’

‘Deze brief is voor mijn zus.’

‘Mijn moeder is allang dood.’

Proska schreeuwde: ‘Deze brief is voor mijn zus!’

‘Zus, ja. Zus? Hebt u een zus?’

‘Ja. Natuurlijk. Dat is niets bijzonders.’ Proska wilde gaan, maar iets dwong hem ertoe de kamer niet te verlaten. Zijn hoofdpijn werd erger, links achter zijn slaap leek een drillboor aan het werk te zijn.

De plek waar Adomeit de naald in zijn arm had gestoken, jeukte waarschijnlijk. Hij wreef er met de bal van zijn hand over.

‘Waarom schrijft u uw zus? Familieleden hebben elkaar normaal gesproken niet veel te zeggen. Hebt u een lange brief geschreven?’

‘Vijftien kantjes!’ schreeuwde Proska.

‘Lieve help, vijftien kantjes.’

Opnieuw voelde Proska hoe zijn knieën begonnen te trillen. Hij streek over zijn lage, brede voorhoofd en over het sliertige, door de zon gebleekte haar en deed zijn ogen dicht.

‘Bent u moe?’ vroeg de oude man.

‘Dat zou kunnen. Ik heb de hele tijd mijn hoofd moeten gebruiken en dat merk je dan.’

‘Te hard werken is niet goed,’ zei de man.

Proska schreeuwde: ‘Ik heb nagedacht!’

‘Nagedacht? Zo. Nagedacht. Een zinloze bezigheid.’ De man schoof zijn vingers in elkaar en glimlachte.

‘Wie weet,’ zei Proska onverschillig. Opeens tilde hij zijn hoofd op, keek de oude man strak aan, langer dan gebruikelijk, en vroeg: ‘Waarom hebt u zich met dat ding daar’ – hij liet zijn ogen een seconde naar de spuit dwalen – ‘in uw arm gestoken? Ik heb gezien dat u het deed.’

‘Wilt u nu toch postzegels hebben?’

‘Waarom hebt u ...’ schreeuwde Proska zo hard dat hij er zelf van schrok, ‘... waarom hebt u die naald in uw ader gestoken?’

‘Die naald?’ de man klakte met zijn tong. ‘Die naald is heel scherp. Je voelt geen pijn. Als het medicament onder je huid zit, krijg je op de plek waar je hebt geprikt een kleine zwelling, maar die trekt zo weer weg.’

‘Waarom doet u dat?’

‘Wilt u het eens proberen? Het is heel eenvoudig. Je houdt dat ding zo vast, kijk ...’

De apotheker pakte de spuit en hield hem recht omhoog.

‘Waarom geeft u zichzelf een spuitje?’ schreeuwde Proska boos. Hij werd kwaad op de oude man, al was daar geen enkele reden voor; hij balde zijn hand tot een vuist en sloeg ermee op zijn eigen bovenbeen. Hij had grote, rode handen.

Adomeit legde de spuit op het tafeltje, glimlachte vriendelijk, grinnikte even en tilde toen als een oude reebok die een verdacht geluid heeft gehoord zijn hoofd op.

‘Ik kan u precies vertellen, meneer Proska, waarom ik mezelf een spuitje geef. Dat wilde u toch weten?’

‘Ja, als het u niets uitmaakt.’

‘Goed, ik zal het u haarfijn uitleggen. Maar ik wil niet dat u boos wordt.’ Hij krabde over de plek waar hij de naald in zijn arm had gestoken, keek heel even uit het raam en richtte zich toen met een sluw knipoogje tot Proska.

‘Maar u mag niet boos worden! U zit vast ook graag bij het raam, nietwaar? En als u naar buiten kijkt, dan komen er soms vast ook allerlei gedachten bij u op, nietwaar? Herinneringen? Of niet? En als u die oude, domme straten ziet, en het bos met zijn zachte schuilplaatsen en de mooie plekjes achter de jeneverbes, dan denkt u zeker nergens aan, hè? En als er dan een meisje over die straat naar het bos loopt, dan denkt u nog steeds nergens aan? U spuugt dan waarschijnlijk doodgemoedereerd in de wind of u schilt een appel. Ook al weet u dat een meisje achter de jeneverbes voor u meer zou kunnen betekenen dan wanneer ze gewoon over straat loopt?’

Ziet u, ik ben een oude man, een lamme vos, voor wie iedere kip te snel is. Maar ik heb herinneringen, weet u. Sommige mensen kunnen daar twintig jaar op teren. Ze slepen ze met zich mee, ze binden de herinneringen aan een horlogeketting en dragen ze in het veiligste zakje met zich mee. Ik kan dat niet, ik haat dat! Maar herinneringen komen ongevraagd, ze zijn er, of je ze nu kunt gebruiken of niet. Bij mij tenminste. Als ik naar de straat kijk en ... begrijpt u me? Herinneringen zijn niet goed! Heel weinig mensen kunnen iets leren van

wat is geweest. Ik niet. En daarom kunnen mijn herinneringen naar de duivel lopen, en om ervoor te zorgen dat ze nooit meer terugkomen, spuit ik dat spul. Kunt u dat misschien begrijpen? Nu bent u boos op me.'

Proska boog zijn hoekige schedel opzij en kuchte.

'Zei u iets? U moet harder praten.'

'Nee,' schreeuwde Proska, 'ik heb niets gezegd en niets gedacht.'

'Ik ben ook nog niet klaar,' zei de apotheker. 'Je hebt niet veel aan herinneringen. Ze zijn zwaar als suikerzakken. Wie ze een eeuwigheid met zich meesleept, gaat op een dag door de knieën. Ik hou niet van herinneringen. Elke dag is anders, niets herhaalt zich.'

Proska's voorhoofd werd nat van het zweet. Zijn hoofdpijn klopte ritmisch tegen zijn slaap.

'Mag ik gaan zitten?' vroeg hij.

'Waarom nu al? Moet u dan nu al weg?'

'Of ik mag gaan zitten,' schreeuwde Proska.

'Ja, ja – hier, op het bed. Ga maar zitten, ga vooral zitten. Ik ben nog niet klaar, nog heel even. U bent toch niet boos op me, hè? Nee, hè? Ziet u: ik ben ook soldaat geweest. Ik heb een oorlog meegemaakt, niet de laatste, maar in die tijd vielen er ook doden. En ik heb ook iemand doodgeschoten, een mooie jongeman. Hij had zwart haar en een schattig meisjesneusje, klein, smal en van voren kwam het iets omhoog. Een wipneus heet dat, geloof ik. Wat heb ik eraan om me dat allemaal te herinneren? Heb ik daar iets aan? Ziet u, ik lag toen languit naast een bospad, met mijn armen onder mijn borst en mijn kin op mijn handen. De naalden waren vochtig en zacht, de geur ervan – u weet hoe dennennaalden van dichtbij ruiken – verdoofde me bijna. Boven me kraste een Vlaamse gaai, langs de hemel trokken eenzame grote wolken en alles was stil en vredig en mooi. Opeens kwam er een man heel rustig over het smalle pad mijn kant op, een mooie Russische vijand, een jonge man. Hij kon me niet zien en had er geen idee van dat daar iemand lag die hem, zoals een buizerd een veldmuis, geen moment uit het oog verloor. Terwijl hij

dichterbij kwam ontdekte ik dat hij op zijn borst een grote, zilveren onderscheiding in een blauwe zetting droeg. Op tien meter van me vandaan bleef hij staan en wreef hij in zijn oog, een mooi donker oog. Blijkbaar had hij een insect in zijn oog gekregen. Ik liet hem gewoon zijn gang gaan, maar toen hij klaar was en nog dichterbij kwam, zo dichtbij dat hij me ieder moment kon ontdekken, heb ik de trekker overgehaald. – Weet u nu waarom we zo weinig aan herinneringen hebben? Ziet u, misschien was die man heel ongelukkig. Misschien is hij me nog altijd dankbaar. Wat heb je eraan om je zulke dingen te herinneren? Wie er iets van kan leren, moet dat vooral doen. Wie dat niet kan, moet zich bezighouden met de dingen van vandaag; dat is belangrijker.’

Adomeit zweeg en keek naar de spuit. Zijn oogleden sloten zich tot een smalle spleet. Hij voelde dat hij meer had gezegd dan hij eigenlijk had willen zeggen en dat irriteerde hem.

Proska stond op en schreeuwde: ‘En waar hebt u op gericht?’

De apotheker mompelde: ‘Op de zilveren onderscheiding.’

De beide mannen zwegen een poosje, hun blikken kruisten elkaar in de ruimte. Opeens zei de oude man met een heel andere uitdrukking op zijn gezicht: ‘Misschien heb ik ook nog wel andere zegels.’

Hij trok een la open, zocht een hele tijd, vond een beduimeld aantekenboekje en siste: ‘Eindelijk heb ik het. Sommige dingen verstoppelen zich voor ons, nietwaar? Kijk maar eens! Volgens mij zitten er nog nieuwe zegels in.’

Proska pakte het boekje en bladerde erin. Hij vond vier postzegels. Hij riep: ‘Die zijn nog geldig. Mag ik er twee? Tot morgen?’

‘Ja, ja,’ zei de apotheker, ‘neemt u ze maar. De brief komt zeker aan. Het beste ermee. Tot ziens.’

Op de binnenplaats bleef Proska staan; de frisse lucht temperde zijn hoofdpijn. Achter een omheining van draadgaas bloeide, gedwongen door de lente, een oude kersenboom. Boven Adomeits raam hing een duiventil; er was niets te zien, het koerende volkje was op pad. Proska bevochtigde de achterkant van de twee postzegels met

zijn tong en plakte ze op de envelop. Daarna liep hij naar de poort in het lage, witgeverfde houten hek, glipte er doorheen en keek een hele tijd uit over de straat. Maar omdat hij geen meisje zag dat op weg was naar de zachte schuilplaatsen in het bos, en ook geen man of een kind, deed hij de klep van de gele brievenbus open, hield de brief omhoog, bekeek hem met een ernstige, nadenkende uitdrukking op zijn gezicht – alsof hij een grote, uitzonderlijke beslissing moest nemen – en duwde hem ten slotte snel door de smalle, donkere gleuf van het postkooitje. De klep sloeg dicht, er was iets definitiefs gebeurd. Nu was de brief niet meer van hem, hij kon nu niets meer veranderen; hij had iets uit handen gegeven – voor altijd.

Proska stak de verlaten straat over, beklom de trap naar zijn lage kamertje en ging bij het open raam staan. Daarginds, dertig meter verderop, hing de brievenbus, die in de brandende zon een mescherpe schaduw wierp.

Wat zal ze doen nadat ze deze brief heeft gelezen? dacht hij. Wat zal Maria doen? Ze zal haar handen tegen haar borst drukken, ze zal haar hart tot rust proberen te brengen. Maar dat zal niet lukken. Als Maria deze brief kent, zal ze aan me denken. Ze zal me vervloeken. Misschien had ik haar niet moeten schrijven; waarschijnlijk was dat beter geweest. Met deze brief wordt al haar hoop de bodem ingeslagen. Ze zal zich op haar stoel laten vallen, ze zal niet kunnen huilen, haar wanhoop zal haar de keel dichtsnoeren, ruw en lang. Ze zal haar schort afdoen, de brief nog een keer lezen, en als ze dan wat gekalmeerd is ... Maar ze kan niet tot rust komen. Niemand zou dat kunnen als hij zo'n brief heeft gekregen. Maar ik moest hem schrijven, mijn wanhoop heeft me ertoe gedreven. Mijn wanhoop dreef me naar de kast, dwong me op een dag pen en papier te pakken, te gaan zitten en te schrijven. Laat Maria me maar aangeven! Ze is mijn zus, zij zal weten wat ze moet doen. Ik ben op alles voorbereid, ik ben tot alles bereid. Vandaag is het dinsdag, een zonnige, warme lentedinsdag. Overmorgen zal ze de brief krijgen, donderdag, om een uur of tien. Dat is het alles beslissende moment, als er tenminste

iets beslist moet worden. Het is mijn schuld dat ze alleen is – ik was degene die toen, zes jaar geleden ...

De vijfendertigjarige assistent Proska trok met een vermoeide beweging de enige stoel in zijn vertrek naar zich toe, hij ging zitten, steunde met zijn ellebogen op de vensterbank, legde zijn kin in zijn grote handen en staaarde naar de brievenbus. Hij hoorde een snelle, klappende vleugelslag; de duiven kwamen terug. De man haalde een paar keer diep adem, waarbij zich een licht, aangenaam duizelig gevoel van hem meester maakte. Een secondelang had hij de fantasie dat hij naar beneden stortte, van een muur, van een dak, van een rots of uit een boom. Daarna meende hij weer dat hij met zijn hoofd over een put boog en ademloos naar het diepe, troostende landschap van het zwijgen luisterde. En, terwijl hij daar als het ware naar de diepe, verschaalde wereld van het verleden luisterde, terwijl hij zijn korte, brede voorhoofd, zijn gespierde hals en zijn door de zon gebleekte haar in de verre spiegel van de put dacht te zien, in de spiegel van wat geweest was, van wat doorleefd en doorstaan was – terwijl dat gebeurde, rezen vanuit de nevelen van de tijd de beelden van zijn herinnering op. Walter Proska, de assistent, hoorde plotseling een locomotief fluiten ...

In Prowursk kreeg de kleine locomotief te drinken. Een ijzeren slurf zwaaide over zijn gloeiende lichaam, daarna werd er aan een handrad gedraaid en spoot er een dikke straal water in zijn geopende flank.

Proska hoorde het ruisen van het water en liep naar het kapotte coupéraam. Een klein, wit stationsgebouwtje met een nummer op de voorgevel, een verwaarloosd perron, twee stapels hout, meer kon hij niet zien, want het dorp zelf lag op ruim een halfuur van het station achter een loofbos. Langs de trein patrouilleerde een wachtpost. Omdat het warm was, had hij zijn kraag opengeknoopt. Op zijn rug droeg hij een halfautomatisch geweer – met dezelfde vanzelfsprekendheid als een Afrikaanse moeder haar baby. Als de wachtpost het eind van de trein had bereikt, die bestond uit een locomotief, een voorraadwagon en een postwagen, maakte hij zonder op te kijken rechtsomkeert en slenterde terug. Dat herhaalde zich een paar keer. Het landschap wekte de indruk een enorme, verlaten vuurplaats te zijn: geen zuchtje wind, nergens ritselde iets in de schrale heggestruiken.

‘Blijven we hier lang?’ vroeg Proska toen de wachtpost weer passeerde.

‘Tot we doorrijden!’

‘Volgens mij heeft de locomotief alleen water nodig.’

‘Zo,’ zei de wachtpost nors, ‘is dat zo?’ Opeens tilde hij zijn hoofd op en keek het lemen pad af dat naar Prowursk liep. Proska keek ook die kant op en zag een jonge vrouw die naar de trein zwaaide en snel dichterbij kwam. Ze droeg een bladgroen jurkje en had een brede ceintuur om haar middel, dat smal was als een zandloper. Met snelle stappen kwam ze het perron op en liep rechtstreeks naar de wachtpost.

Ze had matglanzend rood haar, een kort neusje en groenblauwe ogen. Haar voeten staken in bruine linnen schoenen. ‘Wat wilt u?’ bromde de wachtpost, terwijl hij naar haar blote benen staarde.

‘Meneer de soldaat ...’ zei ze rillend. Ze zette een aarden kruik neer en legde er een opgevouwen regenjas op.

‘Zit er melk in die kruik of water?’

Ze schudde haar hoofd en streek haar haar naar achteren. Proska bewonderde het profiel van haar borsten.

‘Je wilt zeker meerijden’ zei de wachtpost.

‘Ja, een klein eindje. Tot de Rokitno-moerassen. Ik wil er ook wel voor betalen, of ...’

‘Maak dat je wegkomt, vlug een beetje! We mogen niemand meenemen. Dat zou je toch moeten weten. Heb je dat niet al eens eerder gevraagd?!’

‘Nee, meneer.’

‘Je bent een Poolse, nietwaar?’

‘Ja.’

‘Waar heb je Duits geleerd?’

Op hetzelfde moment floot de kleine locomotief twee keer; één keer lang en één keer kort. De wachtpost liet het meisje staan, wierp Proska een norske blik toe en liep naar voren. Vloekend klom hij in de voorraadwagon, ging op een kist zitten en stak een sigaret op. Zijn geweer zat in de weg; hij deed het niet af, omdat hij te lui was.

Boven de dorre aarde zinderde de hitte.

De locomotief begon met een schok te rijden; hij steunde en langzaam kwam de korte trein in beweging.

De vrouw pakte de kruik en de jas en liep naast de trein mee. Ze keek smekend naar Proska omhoog. Ze kwam vlakbij hem en fluisterde: ‘Alstublieft, neem me mee!’

Proska kon haar ogen niet weerstaan, haar haar, haar ranke, blote benen en het uitdagende profiel van haar borsten. Hij duwde de deur open, zette een voet op de treeplank en stak zijn hand uit. Ze gaf hem de kruik en de regenjas, sprong daarna zelf op de treeplank en liet

zich de wagon in helpen. Hij deed de deur dicht en draaide zich om. Ze stond voor hem, keek hem aan en glimlachte.

‘Ik stap nog voor de moerassen uit,’ zei ze alsof ze zich wilde verontschuldigen.

Hij zweeg en staaarde naar haar sterke tanden.

‘Uw kameraad zal wel kwaad zijn,’ fluisterde ze.

Het kostte hem moeite zijn handen in zijn zakken te houden.

‘Gaat hij me nu doodschieten?’ vroeg ze glimlachend.

Hij glimlachte ook, haalde een pakje sigaretten uit zijn zak en zei: ‘Hier, een sigaret. Dat zal u goeddoen.’

‘Ik rook niet.’

‘Laten we dan maar gaan zitten.’

Ze gingen zitten. Zijn knieën waren een paar centimeter van de hare verwijderd.

De zon schoot een lichtstraal door de postwagen. Proska zag het stof dansen. Ze zwegen en hoorden het gesteun van de kleine locomotief, en het landschap trok langs het kapotte raampje: weilanden, verbrande akkers en kleine berkenbosjes en een paar keer een huisje met een strodak en daarboven soms een rookzuil die oprees in de droge lucht. Op de akkers werkte niemand en op de weilanden stonden een paar koeien stompzinnig voor zich uit te staren, terwijl hun staart uit trage gewoonte zo nu en dan, in een poging de vliegen te verdrijven, op de benige schonken kletste.

‘Woont u in Prowursk?’ vroeg Proska.

‘Ja, ik ben hier geboren.’

‘Ik had niet gedacht dat hier zulke vrouwen bestonden. Heeft uw vader ook koeien?’

‘Mijn vader was boswachter. Hij is dood.’

‘Al lang?’

‘Twee jaar.’

‘Is hij in de oorlog gesneuveld?’

‘Dat weet ik niet. Twee jaar geleden is in Prowursk een soldaat doodgeschoten. ’s Morgens vroeg kwamen de gendarmes naar het

dorp en doorzochten alle huizen op mannen en geweren. We wonen aan de rand van het dorp en wij waren de eersten bij wie ze kwamen. Mijn vader had geen tijd meer om zich te verstoppen. Hij kroop in de kast, en toen de gendarmes kwamen, heb ik ze het huis laten zien. Ze waren bijna weer weg, maar toen we weer in de kamer met de kast kwamen, moest mijn vader hoesten, waarop een van de gendarmes zijn pistool trok en vier keer dwars door de kast schoot; twee keer boven en twee keer onder.'

'Het duurt nu niet lang meer,' zei Proska. Ze legde haar handen op haar bovenbenen en wipte met haar voeten.

'Bent u getrouwd?' vroeg hij.

'Nee. Het is niet goed om dat te doen voor je achtentwintigste ...'

'Waarom niet?'

Ze keek hem een hele tijd aan. Plotseling schoof ze naar hem toe, nam zijn hoofd tussen haar warme handen en ademde tegen zijn voorhoofd. Proska's legde zijn hand op haar schouder, maar ze schoof meteen weer terug en ging op haar oude plek zitten.

'Ik wilde uw voorhoofd lezen.'

Hij zei: 'Zo, kunnen jullie dat hier? En wat staat daar?' – hij sloeg met zijn vlakke hand tegen zijn voorhoofd –, 'Wat valt daar te lezen?' Ze zoog de lucht naar binnen, haar borst kwam omhoog. Ze keek hem geheimzinnig aan en opeens had hij het gevoel in haar groenblauwe ogen te kunnen onderduiken als in een vijver.

'Alles komt goed,' zei ze, 'misschien ook niet.'

Hij lachte en zei: 'Staat dat daar geschreven?'

'Precies zo,' zei ze.

'Dan ben je een kleine profeet. En van profeten als jij geloof je alles. Hoe heet je?'

'Wanda.'

'En hoe oud ben je?'

'Zevenentwintig. En jij?'

'Negenentwintig.'

'En hoe heet jij?'